

MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARGA AQLIY TARBIYA BERISH MAZMUNI VA MOHIYATI

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim fakulteti

1-bosqich 101-guruh talabasi

Allayarova Mashhura Qamaraddin qizi

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15228182>

Annotatsiya: Ushbu maqolada aqliy tarbiya berishning maktab yoshidagi bolalar uchun qanday ahamiyatga ega ekanligi ularning fikrlash qobiliyatlarini qanday shakllantirish mantiqiy tafakkur ijodkorlik va muommolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, tarbiya turlari, aqliy tarbiya, aqliy tarbiyaning vazifalari, aqliy tarbiyaning mohiyati, aqliy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari,

Aqliy tarbiya shaxsning bilim olish, tafakkur qilish va aql-idrokini rivojlantirish jarayonidir. Bu tarbiya insonning dunyoqarashini shakllantirish, ilm-fan asoslarini o'rganish va mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshirishga yo'naltirilgan. Ushbu maqolada aqliy tarbiyaning mazmuni, uning asosiy yo'nalishlari va ahamiyati haqida fikr yuritamiz. Aqliy tarbiya - shaxsga tabiat va jamiyat taraqqiyoti to'g'risidagi bilim asoslarini berish uning aqliy bilish qobiliyati, tafakkurini shakllantirishga yo'naltirilgan jarayon bo'lib, shaxs tomonidan tabiat, jamiyat, shuningdek, inson tafakkuri haqidagi bilimlarni o'zlashtirish, unda ilmiy dunyoqarashni shakllantiradi.

1. Aqliy tarbiyaning mohiyati. Aqliy tarbiyaning mohiyati, avvalo bolaning o'zini anglashida, uning fikrlash va muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda aks etadi. Bola faqat bilim olishdan tashqari uni qay tarzda ishlatishni, muammolarni qanday hal qilishni va tanqidiy fikrlashni o'rganishi kerak. Bu o'z navbatida, bolaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta tasir ko'rsatadi. Aqliy tarbiya – insonni har tomonlama rivojlantirishning muhim tarkibiy qismi bo'lib, quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi.

- Bilimlarni egallash va ulardan amaliy hayotda foydalanish;
- Tafakkurni rivojlantirish va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirish;
- Ilmiy va ijodiy izlanishlarga qiziqish uyg'otish;
- Axborotni tahlil qilish, umumlashtirish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish.

2. Aqliy tarbiyaning asosiy yo'nalishlari. Aqliy tarbiya quyidagi asosiy yo'nalishlarda olib boriladi:

- **Bilim olish va fanlarni o'rganish** – maktab va oliy ta'lim muassasalarida o'quv dasturlarini o'zlashtirish orqali amalga oshiriladi.
- **Mantiqiy tafakkurni rivojlantirish** – matematik, ilmiy va falsafiy bilimlar asosida tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish.
- **Ijodiy tafakkurni rivojlantirish** – talabalarda mustaqil fikrlash va muammolarga innovatsion yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirish.
- **Axborotni qayta ishlash va tahlil qilish** – zamonaviy texnologiyalar yordamida informatsiyani saralash, tahlil qilish va undan samarali foydalanish.

3. Aqliy tarbiyaning ahamiyati. Aqliy tarbiya-bu aqlni rivojlantirish maqsadida yoshlarga muntazam va maqsadga muvofiq pedagogik ta'sir ko'rsatish. U yosh avlodning insoniyat to'plagan bilimlar, malaka va ko'nikmalarda, qoidalarda o'z ifodasini topgan. Ijtimoiy-tarixiy tajribani egallashning rejali jarayoni sifatida ro'y beradi.

Bu ta'sir kattalar tomonidan amalga oshiriladi va bolalarning aqliy rivojlanishini ta'minlovchi xilma-xil vositalar, metodlar, sharoitlar yaratishni o'z ichiga oladi.

Aqliy tarbiya insonning intellektual salohiyatini oshirish va uni mustaqil hayotga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Aqliy tarbiyaning vazifasi bolalar ular aqlining sinchkovligini rivojlantirish va shular asosida bilishga qiziqish hosil qilishdan iborat. Pedagogika-psixologiya fani aqliy tarbiya berish vazifalarini samarali xal etishda birinchidan bolaning imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanish, ikkinchidan bola organizmining umumiy charchashiga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan ortiqcha zo'riqish bo'lmasligi yo'llarini topish uchun maktabgacha tarbiya yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishi qonunlari va imkoniyatlarini o'rganish bilan shug'ullanadi.

- Ilmiy dunyoqarashni shakllantirish;
- Mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish;
- Kasbiy mahoratni oshirish va mehnat samaradorligini yuksaltirish;
- Jamiyat taraqqiyotiga hissa qo'shish.

Maktab yoshidagi bolalarga aqliy tarbiya berish, bolalarning umumiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu nafaqat akademik muvaffaqiyatga, balki ularda hayotga nisbatan to'g'ri munosabatni shakllantirishga ham yordam beradi. Aqliy tarbiya berish orqali bolalar bilimlarni samarali o'zlashtirish, o'z fikrini erkin ifodalash, atrofdagi voqealarni ongli ravishda qabul qilish va tanqidiy nuqtai nazardan baholashni o'rganadilar. Bu esa ularni ijtimoiy va hissiy jihatdan mustahkam shaxslar sifatida shakllantiradi. Aqliy tarbiya berish jarayonida ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarni ham rivojlantirish zarur. Bolalarga o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqalar bilan munosabatlarni o'rnatish va to'g'ri muloqot qilishni o'rgatish ham muhimdir. Masalan Kooperativ o'yinlar: Bolalarga birgalikda ishlash, hamkorlik qilishni o'rgatish uchun guruhda o'ynaladigan o'yinlar juda foydalidir. Bloklardan hamkorlikda uy qurish, birgalikda rasm chizish.

Hissiy o'yinlar: Bolalarni turli hissiy holatlarni tushunishga va boshqalar bilan hamdardlik qilishga o'rgatish uchun turli simulyatsiyalar va o'yinlar yordamida hissiy ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tish joizki, aqliy tarbiya insonning intellektual rivojlanishi uchun asosiy omillardan biri hisoblanadi. U shaxsning bilimdonligi, tafakkurining o'tkirligi va mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois, ta'lim va tarbiya jarayonida aqliy tarbiyaning mazmuniga alohida e'tibor qaratish lozim. Aqliy tarbiya, bolalarning nafaqat bilim olishiga, balki hayotda muvaffaqiyatli va baxtli shaxs bo'lishlariga ham yordam beradi. Shu sababli, ta'lim tizimida aqliy tarbiya jarayoniga katta e'tibor berilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **Axmadaliyeva F.** "Maktabgacha yoshdagi bolalarda aqliy rivojlanish." Toshkent: O'qituvchi, 2017 y.
2. **Toshpo'latova M.** "Maktabgacha ta'limda aqliy tarbiya usullari." Toshkent: TDTU nashriyoti, 2015 y.
3. **Xudoyberdiyeva Z.** "Bolalar ta'limida kreativ fikrlashni rivojlantirish" Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. **Yusupova P.** Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. T.: O'qituvchi, 1993
5. **Shamsiyeva G.** "Aqliy tarbiya va uning o'ziga xosliklari." Toshkent: Fan, 2019 y.
6. **Sh.A.Sodiqova** "Maktabgacha pedagogika." Tafakkur sarchashmalari", T.: 2013 y.